

(a.g.e., a.y.). Bu durum, İslâm devletinin başlangıç döneminde bu adla anılan bir kütüphanenin bulunduğunu göstermektedir ki ilim ve medeniyet tarihi açısından dikkate değer bir husustur. İbnü'l-Kiftî, Mâserceveyh'in adı geçen eseri Ömer b. Abdülazîz'in isteği üzerine Arapça'ya çevirdiğini söylüyorsa da onun Mervân b. Hakem döneminde yaşadığı görüşü ağır basmaktadır. Ayrıca bazı klasik kaynaklar, Mâserceveyh ile Abbâsîler'in saray şairi Ebû Nûvâs (ö. 198/813) arasında geçen bir olaya yer vermektedir (İbnü'l-Kiftî, s. 213; İbn Ebû Usaybia, s. 233); ancak zaman bakımından bu da mümkün değildir. Öte yandan Albert Dietrich, *Müntehabü Şivânî'l-hikme*'de sözü edilen (s. 20, 88) ve Hipokrat'ın talebeleri arasında sayılan Masergis'i Mâserceveyh ile aynı kişi sanarak haksız yere eserin müellifini eleştirmiştir (*El²* [İng.], VI, 641). Halbuki ortada sadece bir isim benzerliği söz konusudur ve aslında bu hatanın eseri neşreden Douglas Morton Dunlop'tan kaynaklandığı anlaşılmaktadır (Ebû Süleyman es-Sicistânî, s. 191).

Eserleri. 1. *Kitâbü Kuva'l-eşime ve menâfi'ihâ ve mazârrihâ*. 2. *Kitâbü Kuva'l-ağâkir ve menâfi'ihâ ve mazârrihâ*. İbnü'n-Nedîm ve İbnü'l-Kiftî'nin haber verdiği bu iki eser günümüze ulaşmamıştır. 3. *Fî Ebdâli'l-edviye ve ma yekûmü makâme gayrihî minhâ*. Muadil ilâçlar hakkında yazılan bu küçük risâle günümüze kadar gelebilmiş ve İngilizce'ye tercüme edilmiştir (*El²* [İng.], VI, 641). 4. *Kitâb fi'l-âyn*. 5. *Kitâb fi'l-ğazâ*. İbn Ebû Usaybia'nın zikrettiği bu iki eser zamanımıza ulaşmamıştır (*Uyûnü'l-enbâ*, s. 234). 6. *Künnâş*. Farmakolojiye dair olan bu eserin şimdiye kadar izine rastlanmamışsa da sonraki hekimlerin bundan büyük ölçüde yararlandığı anlaşılmaktadır. Ebû Bekir er-Râzî, *el-Hâvî* adlı eserinde "kâle'l-yahûdî" (yahudi der ki) ibaresiyle Mâserceveyh'e 171 yerde gönderme yapmıştır (Sezgin, III, 207).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Süleyman es-Sicistânî, *Müntehabü Svânî'l-hikme* (nşr. D. M. Dunlop), Lahey 1979, s. 20, 88, 191; İbn Cülcül, *Tabakâtü'l-e'tebbâ* (nşr. Fuâd Seyyid), Beyrut 1405/1985, s. 16, 61; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Teceddüd), s. 347, 355; İbnü'l-Kiftî, *İhbârü'l-'ulemâ*, s. 213-214; İbn Ebû Usaybia, *Uyûnü'l-enbâ*, s. 232-234; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 417; Sezgin, *GAS*, III, 206-207; M. Ullmann, *Die Medizin im Islam*, Leiden 1970, s. 23; Kemâl es-Sâmerrâi, *Muhtasarü târihi't-tıbbi'l-'Arabî*, Bağdad 1404/1984, I, 205-206; A. Dietrich, "Mâsarjawayh", *El²* (İng.), VI, 640-641.

MAHMUT KAYA

MÂSERCİSÎ, Ebû Ali

(أبو علي الماسرجسي)

Ebû Ali el-Hüseyn b. Muhammed
b. Ahmed el-Mâsercisî en-Nisâbü'rî
(ö. 365/976)

Hadis hâfızı.

297 (910) veya 298'de (911) Nişâbur'da doğdu. Abdullah b. Mübârek'in âzatlısı olan büyük dedesi muhaddis Ebû Ali Hasan b. İsâ b. Mâsercis en-Nisâbü'rî'den dolayı bu nisbeyle anılmaktadır. İlmî geleceğe sahip bir aileden gelen Mâsercisî, tahsiline bir hadis âlimi olan dedesiyle Zühri'nin talebelerinden olan babasından temel İslâmî ilimleri öğrenerek başladı. İbn Huzeyme, Muhammed b. İshak es-Serrâc ve İbnü's-Şarkî gibi âlimlerden hadis dinledi. 321'de (933) başladığı ilmî seyahatleri sırasında İbn Ziyâd en-Nisâbü'rî ve İbnü'l-Mehâmilî'den, ayrıca Şam ve Irak'ta birçok âlimden hadis rivayet etti. Daha sonra Mısır'a giderek orada uzun süre ikamet eden Mâsercisî pek çok rivayet derledi, fıkıh ve hadis konusunda eserler yazmaya başladı. İbn Şihâb ez-Zühri'nin rivayet ettiği hadisleri bir araya getirdi ve onları çok iyi derecede ezberledi. Bundan dolayı kendisinin "ez-Zühriyyü's-sagîr" diye anıldığı belirtilmektedir.

9 Receb 365 (13 Mart 976) tarihinde vefat eden Mâsercisî'nin cenaze namazını Şâfiî âlimlerinden olan yeğeni Muhammed b. Ali el-Mâsercisî kıldırdı. Güvenilir bir muhaddis olarak kabul edilen Mâsercisî'yi, birlikte hadis müzakere ettikleri Hâkim en-Nisâbü'rî kaydettiği rivayetlerin çokluğunu ifade etmek üzere "asrının gemisi" diye nitelendirmektedir. Mâsercisî'nin naklettiği herhangi bir hadisin kendisine ulaşmadığını söyleyen Zehebî ona ait haberlerin Beyhakî'nin kitapları arasında bulunabileceğini söylemektedir.

Hâkim en-Nisâbü'rî, Mâsercisî'nin kendi hattıyla 1300, müstensih kalemiyle 3000 cüzü aşabilecek hacimde *el-Müsnedü'l-kebir* adıyla bir eser telif ettiğini ve bu genişlikte başka bir müsnedin yazılmadığını belirtir. Zehebî bu eserin 150 cilt kadar olduğunu tahmin etmektedir (*A'lâmü'n-nübelâ*, XVI, 289; Bedrân, IV, 355). Mâsercisî'nin bundan başka, Buhârî ve Müslim'in *el-Câmi'u's-şâhih*'leri üzerine müstahrec türünde kaleme aldığı ve tamamlamadan öldüğü belirtilen eserleri yanında *el-Megâzî ve'l-kabâ'il*, *el-Meşâyiğ* ve *el-Ebvâb* adlı çalışmalarından da bahsedilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam* (Atâ), XIV, 244; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XVI, 287-289; Yâfiî, *Mir'âtü'l-cenân*, II, 381; Bedrân, *Tehzîbü Târihi Dimaşk*, IV, 354, 355; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethulah), II, 253-254; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe* (Özbek), s. 22, 102, 223, 224.

MUSTAFA ERTÜRK

MÂSERCİSÎ, Ebû'l-Hasan

(أبو الحسن الماسرجسي)

Ebû'l-Hasan Muhammed
b. Ali b. Sehl el-Mâsercisî en-Nisâbü'rî
(ö. 384/994)

Şâfiî fakihî.

Anne tarafından dedesi olan Ebû Ali Hasan b. İsâ b. Mâsercis en-Nisâbü'rî'den dolayı Mâsercisî nisbesiyle anılmıştır. Önceden hristiyan olan Hasan b. İsâ, Abdullah b. Mübârek vasıtasıyla müslüman olduktan sonra İbnü'l-Mübârek başta olmak üzere İbn Uyeyne, Vekî, Ebû Muâviye ed-Darîr gibi muhaddislerden hadis dinledi ve ilmiyle tanındı. Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim, Ebû Zür'a er-Râzî ve Ebû Hâtim er-Râzî gibi muhaddisler de ondan hadis dinlediler (Nevevî, I/2, s. 213). Çocukları ve torunları Mâsercisî nisbesiyle anılmıştır.

Ebû'l-Hasan el-Mâsercisî 340'lı (951) yıllara kadar Nişâbur ve Rey'den başka Bağdat, Küfe, Basra, Hicaz, Kahire, Halep ve Dimaşk'a ilim yolculukları yaparak zamanının önde gelen âlimlerinden ders aldı. Ebû İshak el-Mervezî'nin ilim meclisine katıldı ve onunla birlikte Kahire'ye gitti. Mervezî'nin vefatı üzerine Bağdat'a geçerek İbn Ebû Hüreyre'nin yardımcısı oldu ve onun meclisten ayrılmasından sonra derslerini idare etti. Hocaları arasında bunlardan başka dayısı Müemmil b. Hasan b. İsâ b. Mâsercis el-Mâsercisî, Mekki b. Abdân, Ebû'l-Hasan İbn Hazlem, Ebû Saîd İbnü'l-A'râbî, Ebû Tâlib Ömer b. Rebî b. Süleyman el-Haşşâb, İbn Dâse gibi âlimler vardır. Ayrıca Müzenî ile Yunus b. Abdülâ'lâ es-Sadeffî'nin öğrencilerinden ders aldığı zikretilir.

344 (955) yılında Horasan'a dönen Mâsercisî ölümüne kadar öğretimle meşgul oldu. Hâkim en-Nisâbü'rî, Ebû't-Tayyib et-Taberî, Ebû Nuaym el-İsfahânî, İsmâil b. Ahmed el-Hîrî ve İsmâil b. Abdurrahman es-Sâbü'nî onun en meşhur talebeleridir. Horasan bölgesinde Şâfiîler'in önde gelen imamlarından ve mezhebi en iyi bilenlerden kabul edilen Mâsercisî bazı kaynaklara göre yetmiş altı, kaynakların çoğuna ve talebesi Hâkim en-Nisâbü'rî'ye

göre ise seksen altı yaşında 5 Cemâziye-lâhir 384 (17 Temmuz 994) tarihinde Horesan'da vefat etti.

Mâsercîsî, Şâfiî mezhebinde İmam Şâfiî'nin ihtihadının bulunmadığı sahalarda onun usulüne uygun olarak ihtihad edebilecek ilimî seviyeye sahip olan ashâb-ı vüçûh arasında sayılmıştır. Mâsercîsî'yi, Hz. Peygamber'e ulaşan icâzet zincirindeki hocaları içinde sayan Nevevî (I/1, s. 18), bazı konularda ona nisbet edilen ihtihadların Ebû İshak eş-Şîrâzî'nin *el-Mühazzeb*'i ile kendisinin *Ravzatü't-tâlibîn*'inde zikredildiğini belirtir (a.g.e., I/2, s. 212).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Âsım el-Abbâdî, *Tabakâtü'l-fukahâ'i's-Şâfi'iyye* (nşr. G. Vitestam), Leiden 1964, s. 100-101; Şîrâzî, *Tabakâtü'l-fukahâ'*, s. 116; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk*, XV, 720-721; İbnü's-Salâh, *Tabakâtü'l-fukahâ'i's-Şâfi'iyye* (nşr. Muhyiddin Ali Necîb), Beyrut 1413/1992, II, 863; Nevevî, *Tehzîb*, I/1, s. 18; I/2, s. 212-214; İbn Hallikân, *Vefeyât*, IV, 202; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm: sene 381-400*, s. 85-86; Safedî, *el-Vâfi*, Wiesbaden 1394/1974, IV, 115-116; Sübkî, *Tabakât* (Tanâhî), IV, 121; İsnevî, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, Beyrut 1996, s. 365; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *Tabakâtü'l-fukahâ'i's-Şâfi'iyyîn* (nşr. Ahmed Ömer Hâşim - M. Zeynühum M. Azeb), Kahire 1413/1993, I, 334-335; İbnü'l-Mülakkin, *el-İkdu'l-müzheb fi tabakâti hameleti'l-mezhebe* (nşr. Eymen Nasr el-Ezherî - Seyyid Mühennâ), Beyrut 1417/1997, s. 63; İbn Kâdî Sühbe, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, I, 166; Süyûtî, *Hüsnü'l-muhâdara*, I, 313, 402; M. Hasan Heyto, *el-İctihâd ve tabakâtü müctehidî eş-Şâfi'iyye*, Beyrut 1409/1988, s. 169-170.

KEMAL YILDIZ

MÂSİSA

(bk. MİSİS).

MÂSİVÂ

(ماسوى)

Allah'tan başka her şey anlamında bir tasavvuf terimi.

Sözlükte "şey" anlamına gelen mâ ile "başka, gayr" anlamındaki sivâ kelimesinden türetilmiş bir tabir olan mâsivâ mâsivallah, mâsive'l-Hak şeklinde de kullanılır. Tasavvufta yaygınlığı sebebiyle çok defa mâsivâ demekle yetinilir.

Tasavvuf yoluna yeni girmiş veya bu yolda olmakla birlikte vahdet makamına erememiş sâlikler Hakk'ın varlığı (vücûd) ve Hakk'ın gayrinin varlığı (mevcûdât) olarak iki varlık görür. Hakk'ın gayri kabul edilen varlıklara tasavvufta mâsivâ adı verilir. Bu bağlamda Cenâb-ı Hakk'ın aha-diyyet mertebesinde sonrakı bütün

mertebelerde ve âlemlerdeki zuhuru mâsivâdır. Ancak mâsivâ denildiğinde bu anlam değil şehâdet âlemi denilen âlem ve bu âlemde Hakk'ın gayriyet perdeleriyle zuhur ettiği yerler (mezâhir) anlaşılır. Buna göre evren, dünya, dünyadaki her şey, insan, insanın bütün ilgileri, yapıp etmeleri, zihnindeki sûretler ve bilgiler mâsivâ olarak nitelenir. Mâsivâ sayılan şeylerin taayyün itibarıyla Hakk'ın gayri olmakla birlikte bâtında Hakk'ın aynı olduğunu düşünen muhakik sûfiler, sâlikleri Hakk'ın zâtına yöneltmek için bunların Hak ile kul arasındaki perdeler ve engeller olduğunu, tasavvuf yoluna giren kimsenin Hakk'a erebilmesi için bu perdeleri ortadan kaldırması gerektiğini söylemişlerdir. "Alâik" adı da verilen bu perdelerin ortadan kaldırılması, insanın gönlündeki ve zihnindeki Allah'tan gayri her şeyi silip atmasıyla mümkündür. Bazı sûfiler insanın gönlünü ilâhî tecellilerin yansıdığı parlak bir aynaya, mâsivâyı da yansımayı engelleyen tozlara benzetmiş, ilâhî tecellilerin yansımaları için aynanın tozlardan silinip temizlenmesini şart koşmuşlardır. Hüseyin Lâmekânî'nin, "Pâk eyle gönül çeşmesin tâ durulunca" mısraı bu görüşün bir ifadesidir.

Mal mülk, servet düşkünlüğü, büyülenme, gösteriş, haset vb. kötü huylar mâsivâ sayıldığı gibi ibadetler ve güzel ahlâkî davranışlar da mâsivâdır. Sûfiler keşf, ilham ve kerâmet gibi hususları da mâsivâ olarak görmüşler, bunlardan kurtulmanın güçlüğüne dikkat çekmişlerdir. Telvin halindeki sûfilerde mâsivâyâ karşı bir meyil olabilirse de temkin makamında olanlar gönüllerinde Hak'tan başkasına yer vermezler.

Tasavvufta güzel ahlâkî davranış ve hallerin genellikle üç mertebesinde söz edilir. Meselâ tövbenin üç mertebesi vardır. Birinci mertebede avam günahları için, ikinci mertebede havas günahlarının yanı sıra gaflet halleri için, üçüncü mertebede havassü'l-havas Allah'tan gayri her şey için tövbe eder ve artık mâsivâ akla gelmez (Kuşeyrî, s. 260; Herevî, s. 6, 7;). Öte yandan tövbe insanın fiili olduğundan o da mâsivâdır, tövbeden de tövbe etmek gerekir. Râbia el-Adeviyye, "Bizim tövbemiz tövbeye muhtaçtır" sözüyle bunu anlatmak istemiştir. Sûfilerin, "Ebrâra göre sevap olan işler Hak ile kurbîyet sağlamış olanlara göre günahdır" sözünün anlamı da budur. Tasavvufta "terk-i dünyâ, terk-i ukbâ, terk-i hestî, terk-i terk" diye özetlenen dört terk aslında mâsivâyı terktir.

Şiblî tasavvufu, "Kaygısız bir şekilde Allah'la olan birlikteliktir" veya, "Hiçbir olguyu ve yarattığı görmemektir" şeklinde tarif ederken mâsivâyâ takılıp Hak'tan uzak kalınmaması gerektiğine işaret etmiştir (Kuşeyrî, s. 554). Sûfiler, "İki nalını çıkar" meâlindeki âyeti de (Tâhâ 20/12), "Dünya ve âhireti terket" şeklinde yorumlamışlardır (Gazzâlî, *Mışkâtü'l-envâr*, s. 70); çünkü cennet ve oradaki nimetler de mâsivâ olup sûfinin muradı bunun ötesindedir. Hakk'a giden yoldaki en büyük engellerden biri sâlikin kendi varlığıdır. Mâsivâ olan bu engelin de kaldırılması (terk-i hestî) şarttır. Nitekim Bâyezîd-i Bis-tâmî'ye nefsinin terkedip Hakk'a öyle gitmesi ilham edildiği kaydedilmektedir. Hüseyin Lâmekânî, "Vücûdumdur günâhım ol sebepten her gün âhım var" mısraında bu durumu anlatmıştır. Mutasavvif şairlerin divanlarında mâsivâdan kurtulmanın gereğine temas eden birçok şiire rastlanmaktadır.

Tasavvuf kaynaklarında tevhid konusu anlatılırken mâsivâyâ özellikle vurgu yapılmıştır. Sûfilere göre Hak Teâlâ hakkındaki insanın zihninde oluşan tasavvurlar, bilgiler, hayaller ve inançlar ne kadar mükemmel ve doğru olursa olsun mâsivâdır. Allah hakkındaki mârifet de böyledir. Zünnûn el-Misrî, "Allah hakkında zihninde her ne olursa olsun bil ki o Allah değildir, Allah ondan başkadır" sözüyle bu hususa işaret etmiştir.

Hakk'ın tecellilerini temaşa edip mest olan vefiler şair Lebîd b. Rebîa'nın "Allah'tan başka her şey bâtıldır" (*Divân*, s. 132) mısraını tasviple nakleden Hz. Peygamber'in (Buhârî, "Edeb", 90; Müslim, "Şîr", 3-6) hadisine dayanarak mâsivâyâ fenâ ve zevâl gözüyle bakmış, "İki cihanda Allah'tan başka bir şey yok" sözünü sık sık tekrarlamışlardır (Gazzâlî, *İhyâ*, IV, 252). Hak'tan gayri hiçbir şey görmeyen ve bilmeyen tevhid ehli için mâsivâ diye bir şey söz konusu değildir.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Edeb", 90; Müslim, "Şîr", 3-6; Lebîd b. Rebîa, *Divân*, Beyrut, ts. (Dâru Sâdır), s. 132; Serrâc, *el-Lüma'*, s. 49, 52, 531, 538; Kelâbâzî, *et-Ta'arruf*, s. 131; Kuşeyrî, *er-Risâle*, Kahire 1966, s. 34, 260, 554, 583, 605; Hücvîrî, *Keşfü'l-mahcûb* (Uludağ), s. 171, 523, 602; Herevî, *Menâzil*, s. 6-7; Gazzâlî, *İhyâ*, Kahire 1939, IV, 252; a.mlf., *Mışkâtü'l-envâr*, Kahire 1964, s. 70; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Medâricü's-sâlikin*, Beyrut 1983, III, 395; Lâmiî, *Nefehât Tercümesi*, s. 420; Ankarâvî, *Minhâcü'l-fukarâ*, Bulak 1256/1840, s. 86-93, 272-278; *el-Mu'cemü's-şûfî*, s. 621-622; Ahmed Avni Konuk, *Tedbirat-ı İlahiyye Tercüme ve Şerhi* (haz. Mustafa Tahralı), İstanbul 1992, s. 17, 24, 362.

SÜLEYMAN ULUDAĞ